

POSVOJNI PRIDJEVI OD LIČNIH IMENA I PREZIMENA

Milan Šipka

U našem jeziku postoje četiri nastavka za tvorbu posvojnih pridjeva od ličnih imena i prezimena. To su: *-ov*, *-ev*, *-jev*, *-in*. U principu se nastavci *-ov*, *-ev*, *-jev* dodaju na osnovu onih imena i prezimena, koja se dekliniraju kao imenice muškog roda, a nastavak *-in* osnovama imena i prezimena sa ženskom deklinacijom.

NASTAVAK *-OV* pri tvorbi posvojnih pridjeva dobivaju:

1. lična imena muškog roda našeg i stranog porijekla, koja se svršavaju na nepalatalan suglasnik: Milan-Milanov, Vilim-Vilimov, Alfred-Alfredov, Omer-Omerov, Žan-Žanov, Džon-Džonov i sl.

Posebno treba paziti pri pisanju posvojnih pridjeva od stranih ličnih imena u transliteraciji. Kada se transliterirana imena svršavaju na suglasnik, onda se pridjev gradi tako, da se na osnovu dodaje *-ov* (kao i kod naših narodnih imena): John-Johnov (č. Džon-Džonov!), Jean-Jeanov (č. Žan-Žanov!), kao i Milan-Milanov. Ali ima slučajeva, da se transliterirano strano ime svršava na muklo *e*. Pitanje je, kad to *e* pri tvorbi pridjeva treba pisati, a kad ne. O tome u Boranićevu »Pravopisu« nema ni riječi. Ipak se prema pravilima o deklinaciji stranih imena (v. D. Boranić: Pravopis, deseto izd., str. 35.—38.) mogu izvesti pravila i za ove slučajeve.

Ako se strano ime svršava na muklo *e*, koje ne označuje promjenu izgovora prethodnog suglasnika, onda se pri tvorbi posvojnih pridjeva (kao i u deklinaciji) izostavlja. Na primjer: Pierre-Pierrov (č. Pjer-Pjerov!) i sl. Ako to *e* utiče na izgovor prethodnog suglasnika, onda se mora pisati. Na primjer: George-Georgeov (č. Žorž-Žoržov!) i sl.

2. neskrraćena lična imena muškog roda na *-o*, *-e*, kojih se osnova ne svršava na palatal: Boško-Boškov, Branko-Brankov, Janko-Jankov, Srećko-Srećkov, Pavle-Pavlov, Tito-Titov i sl.

Na naglašeno krajnje *-é* kod nekih stranih imena stavlja se nastavak *-ov* kao na osnovu: André-Andréov i sl.

U deklinaciji imena Dante ne slažu se Belić i Boranić. Kod Belića genitiv ovog imena glasi: Danta (v. A. Belić: Pravopis, Prosveta, Bgd. 1950., str. 112.), a kod Boranića Dantea (v. 10. izd. Pravopisa na str. 38.). Osnove su u jednom i drugom slučaju različite. Po tome bi i posvojni pridjev bio različit. Prema Beliću on bi bio — iako to Belić izričito ne određuje — Dantov (osnova *Dant-* i nastavak *-ov*), a po Boraniću Danteov. Ja mislim, da bi trebalo usvojiti oblik *Danteov*, i to s dva razloga: 1. takav se oblik ustalio u našoj književnoj praksi i 2. postoje slična prezimena s takvim oblikom posvojnog pridjeva (*Goetheov*, na pr.), pa nema razloga, da kod Dantea bude drukčije.

3. hipokoristici muškog roda na *-e*, koji imaju silazni akcenat: Stôle (od Stojan), Bôle (od Boško, Božidar). Kod ovih imena grade se posvojni pridjevi od osnove — *et*: Stôle-Stôletov, Bôle-Bôletov, Stâne-Stânetov(od Stanko). Tako zovu od dragosti i Stankovića, igrača »Crvene zvezde«. Tako isto i Râle (od Rajko) — Râletov. Râle je naziv od dragosti za Rajka Mitića.

Zanimljivo je, da u Bosni hipokoristik Stole ima uzlazni akcenat: Stôle. Posvojni pridjev od takvog oblika je Stólin (v. dalje u tekstu, gdje se govori o posvojnim pridjevima na *-in*).

4. slovenska prezimena na *-è*. Prema pravilu o deklinaciji slovenskih prezimena na *-è*: Smolè i sl. (v. Boranić: Pravopis, 10. izd., str. 38.) i posvojni pridjevi od takvih prezimena gradili bi se od osnove na *-èt*. Tako bi od prezimena Petrè posvojni pridjev bio Petrètov, od Smolè-Smolètov i sl.

Ja mislim, da bi oblici posvojnih pridjeva od ovih prezimena trebali da budu: Petrèov, Smolèov, jer se tako ustalilo u našoj dnevnoj štampi i književnosti.

5. prezimena, koja imaju oblik i deklinaciju imenica muškog roda, a svršavaju se na nepalatalan suglasnik: Zgonjanin-Zgonjaninov, Princip-Principov, Boras-Borasov, Putnik-Putnikov, Džumhur-Džumhurov, Cervantes (č. Servantes!) — Cervantesov i sl.

Posvojni pridjevi od prezimena Jireček glasi: Jirečkov, jer slavensko nepostojano *e* ispada kao i naše nepostojano *a*. Prema Beliću bilo bi Jirečekov (v. Pravopis, 1950., str. 116.).

Muklo *e* na kraju nekih stranih prezimena treba pri tvorbi posvojnih pridjeva izostaviti, ako ono ne utječe na izgovor prethodnog suglasnika; ako pak utječe, *m o r a* se pisati. Tako smo utvrdili i kod imena, koja se svršavaju na muklo *e*. Prema tome pisat će se: Shakespearov (č. Šekspirov!) od Shakespeare, Molièrov (č. Molijerov!) od Molière, ali Laplaceov (č. Laplasov!) od Laplace.

6. naša i strana prezimena na *-e*, *-o*, *-u*: Heine (č. Hajne!) — Heineov, Ču De-Ču Deov, Tripalo-Tripalov, Nodilo-Nodilov, Praštalo-Praštalov, Timošenko-Timošenkov, Nehru-Nehruov, Petrescu (č. Petresku!) -Petrescuov i slično.

Ovdje se izuzimaju prezimena na *-e*, koja se mijenjaju kao imenice ženskog roda: Hraste (gen. Hraste, dat. Hrasti, ak. Hrastu i t. d.). O tome v. dalje, gdje se govori o posvojnim pridjevima na *-in*!

Kod izvođenja posvojnih pridjeva od stranih prezimena u transliteraciji treba se pridržavati ovih pravila:

a) Na krajnje *-o* (*-eau*), *-e* (*é*) — naglašeno ili nenaglašeno — nadovezuje se nastavak *-ov* kao na osnovu. Prema Hugo (u transkripciji Igô) pridjev je Hugoov (č. Igòov!), prema Rousseau (Rusó) - Rousseauov (č. Rusòov!), prema Goethe (Gete) - Goetheov (č. Geteov!), prema Mallarmé

(Malarmê) - Mallarméov (č. Malarmèov) prema Linné - Linnéov (č. Linnéov!) i sl.

Kad se prezime svršava na naglašeno *o*, treba u posvojnem pridjevu uvijek pisati duplo *o* (isp. Hugoov). Ne valja pisati Parizov govor mj. Parizoov (od Pariseau - Parizo), kao što sam pročitao u »Politici« od 16. VII. 1957.

b) Krajnji suglasnik u nekih francuskih prezimena treba pisati, iako se ne izgovara: Courbetov (č. Kurbèov!) od Courbet (Kurbê), Manetov (č. Manèov!) od Manet (Manê), Corotov (č. Koròov!) od Corot (Korô), Diderotov (č. Didròov!) od Diderot (Didrô) i sl.

c) Posvojni pridjev od prezimena Boccaccio (Bokačo) piše se: Boccacciov (č. Bokačov!) Tu slovo *i* nema glasovnu vrijednost, nego pravopisnu, jer utječe na izgovor prethodnog suglasnika, pa se i kod deklinacije ostavlja u osnovi.

7. Francuska prezimena na *-as*, *-at*: Degas (Degâ), Marat (Marâ), Dumas (Dimâ). Krajnji suglasnik, iako se ne izgovara, valja ispred nastavka *-ov* pisati. Tako je posvojni pridjev od Marat-Maratov (č. Maraov), od Degas-Degasov (č. Degaov!), od Dumas-Dumasov (č. Dimàov!). Kod pridjeva od Dumas može se prema našem akcentu Dîma (u transkripciji) uzeti oblik Dîmîn (v. dalje kod pridjeva na *-in!*).

NASTAVAK -EV pri tvorbi posvojnih pridjeva dobivaju:

1. lična imena muškog roda na palatal: Miloš-Milošev, Uroš-Urošev, Milić (ime) - Milićev i sl.

2. lična imena muškoga roda na *-e* s osnovom na palatal: Blagoje-Blagojev, Hrvoje-Hrvojev, Julije-Julijev, Sergije-Sergijev, Horacije-Horacijev i sl.

3. naša prezimena na *-ić*, slovenska i ruska na *-ič* i poljska na *-icz* (*-ič*): Babić - Babićev, Župančić - Župančićev, Iljić - Iljićev, Mickiewicz (transkr. Mickjevič) - Mickiewiczev (č. Mickjevičev!) i sl.

4. ostala prezimena na palatal: Lukač-Lukačev, Nikoliš-Nikolišev, Tolstoj-Tolstojev, Salaj-Salajev, Kralj-Kraljev, Žeželj-Žeželjev, Korać-Koraćev, Nađ-Nađev, Ču En Laj-Ču En Lajev i sl.

5. prezimena na *-ac*, *-ec*, s nepostojanim *a* (*e*): Barac-Barčev, Bukovac-Bukovčev, Uzelac-Uzelčev, Leskovac-Leskovčev, Kranjec-Kranjčev, Levec-Levčev i sl.

(Ovdje se vrše dvije glasovne promjene: ispadanje nepostojanog *a* (*e*) i palatalizacija: Barac > Barcev > Barčev.)

Nastavak *-ev* dobivaju dakle ona imena i prezimena, koja imaju deklinaciju imenica muškog roda, a osnova im se završava na palatal ili suglasnik *c*.

NASTAVAK -JEV pri tvorbi posvojnih pridjeva dobivaju:

1. lična imena na *-v*: Jakov-Jakovljev, Tomislav-Tomislavljev, Miroslav-Miroslavljev i sl.

(Tu dolazi do jotovanja s epentetskim l: Tomislav } Tomislavjev } Tomislavljev.)

Pogrešno je govoriti i pisati Tomislavov, kao što stoji na nekim oglasima u Zagrebu: Izložba Ede Murtića, Tomislavov trg i t. d. Ne godi uhu ponavljanje glasova -avov. Tko ima imalo sluha, smetat će mu, kad čuje, da se govori: na Tomislavovom trgu.

2. muška imena od dragosti na *-i*: Luli (od Julije) - Lulijev, Pepi (od Petar) - Pepijev i sl.

3. slavenska prezimena na *-ov*, *-ev*: Boškov-Boškovljev, Kamov-Kamovljev, Dimitrov-Dimitrovljev, Turgenjev-Turgenjevljev, Krilov-Krilovljev i sl.

4. strana prezimena na *-i*, *y*: Zoli-Zolijev, Finci-Fincijev, Levi-Levijev, Petöfi-Petöfijev, Verdi-Verdijev, Budjoni-Budjonijev, De Vigny (De Vinji)-De Vignyjev (č. Vinjijev), Galsworthy (Golsvorti)-Galsworthyjev i sl.

Posvojni pridjev od prezimena Curie (Kiri) treba pisati Curijev, jer se muklo *e* izostavlja.

Nastavak *-jev* dobivaju dakle ona imena i prezimena, kojih se osnova svršava na *-v*, *-i* (*-y*). Prema tome pogrešno je govoriti i pisati: Garibaldi napad, Tomislavov trg, Kamovov jezik. Valja pisati: Garibaldijev napad, Tomislavljev trg, Kamovljev jezik.

NASTAVAK -IN pri tvorbi posvojnih pridjeva dobivaju:

1. neskraćena lična imena i hipokoristici ženskog roda na *-a*: Marija-Marijin, Anka-Ankin, Zorka-Zorkin, Dubravka-Dubravkin, Jadranka-Jadrankin, Maja-Majin, Kòka-Kòkin i sl.

Postoje dva oblika posvojnog pridjeva od ženskih imena na *-ica*: od Marica-Maricin i Maričin, od Dragica-Dragicin i Dragičin, od Milica-Milicin i Miličin. Ja mislim, da bi trebalo usvojiti palatalizovani oblik (Maričin, Dragičin, Miličin), jer je mekši, a u narodnom se govoru (barem kod mene u Bosanskoj Krajini) češće čuje.

Isto je i sa muškim imenima na *-ica*: od Jovica pridjev je Jovicin i Jovičin, od Nikolica-Nikolicin i Nikoličin. Treba usvojiti Jovičin i Nikoličin.

2. hipokoristici od imenica ženskog roda na *-e*: Mare-Marin, Pere (tako se zove vjerenica Mara, sina Dunda Maroja) - Perin i sl.

3. imena muškog roda sa ženskim završetkom (*-a*): Ostoja-Ostojin, Vladeta-Vladetin, Nikola-Nikolin i sl.

4. imena od dragosti muškog roda na *-o* (*-a*, *-e*): Mato (u nekim krajevima Mata, a u nekim Mate)-Matin, Ivo (ili Iva, Ive)-Ivin, Bečo-Bećin, Vojo (i Voja)-Vojin, Željko-Željkin, Kruno-Krunin i sl.

Za ovim hipokoristicima povelja su se i neka prava imena, pa u govoru naroda Bosanske Krajine često čujem: Véljkin mj. Véljkov, Vílkin mj. Vílkov, Žéljkin mj. Žéljkov, Títin mj. Títov i sl. I promjena je ovdje ženska (gen. Véljkē, Vílke, Žéljkē, Títē), dat. Véljki, Vílki, Žéljki, Títi).

5. neka imena od dragosti muškog roda na *e*, koja imaju uzlazni akcent: Stôle-Stólin, Míle-Mílin. Ovakve oblike zabilježio sam u bosanskim govorima. U Beogradu govore: Stôle-Stóletov, Míle-Míletov, Stáne-Stánetov (v. naprijed!). Kako su i jedan i drugi oblik rašireni, moramo ih priznati, s napomenom, da hipokoristici m. r. na *-e* sa silaznim akcentom grade posvojni pridjev od osnove *-et* i nastavka *-ov* (Stóletov, Míletov), a kad imaju uzlazni akcent, onda bez osnove *-et*, sa *-in* (Stólin, Mílin).

6. neka prezimena na *-e*: Hráste-Hrástin.

Bit će, da ovo prezime ima uzlazni akcent, pa se povelu za sličnim hipokoristicima (Mate, Ive, Jure) ne samo po akcentu, nego i po deklinaciji. Zanimljivo je, da se čuje i oblik: Hrasteov. Tada je i promjena u kosim padežima: Hrastea, Hrasteu, Hrastea i t. d. Ja sam i sam kao student govorio, da idem na predavanja profesora Hrastea, ali bez opravdanja. Mislim, da treba usvojiti oblik Hrástin, jer se tako ustalilo, a pravilno je kao *Matin*. Ivin, Jurin. U polemici oko roda stranih imena mjesta (v. Jezik br. 2, 1956-57) M. Kravar piše: Uz napomenu prof. Hraste (ženska promjena!) o rodu stranih imena mjesta. U istom članku spominje se »Hrastin zahtjev« (str. 59.). Prema tome oblik posvojnog pridjeva od prezimena Hráste bit će Hrástin.

Od prezimena Tagore bit će također posvojni pridjev na *-in*: Tagorin.

7. prezimena na *-a*: Kuna-Kunin, Šipka-Šipkin, Tesla-Teslin, Kafka-Kafkin, Mácha (č. Maha!)-Máchin, Pitagora-Pitagorin, Spinoza-Spinozin i sl.

Od prezimena Petrarca i u transliteraciji treba pisati posvojni pridjev: Petrarkin, jer se ni u genitivu i dativu ne piše izvorno *c*, nego *k* (v. Boranić: Pravopis, 10. izd., str. 37.).

Prema našim i stranim prezimenima sa nenaglašenim krajnjim *-a* gradi se posvojni pridjev pomoću nastavka *-in* i od prezimena Zòla, jer ima naš akcent (na *ò*). Dakle: Zòlin, a ne Zolàov. Isto bi se moglo dopustiti i kod prezimena drugog slavnog francuskog pisca, kod Dìme (Dumasa). Prema našem Dìma pridjev bi glasio Dìmin.

8. hercegovačka i bosanska prezimena na *-o* (Húmo, na pr.). Ta su prezimena postala od nadimaka, imaju uzlazni akcent, pa su slična hipokoristicima. Tako imamo: Pínto-Píntin, Lójo-Lójin, Fóčo-Fóčin, Káldžo-Káldžin, Túfo-Túfin, Plého-Pléhin, Máslo-Máslin, Táfro-Táfrin, Húmo-Húmin i sl.

U južnim krajevima našeg jezičkog područja (dio Hercegovine i Crna Gora) svi posvojni pridjevi od imena i prezimena muškog roda (osim onih na *-a*) imaju nastavak *-ov*: Matov, Jozov, Savov, Humov, Zečov i sl. Tu se ova imena dekliniraju kao muška (na pr. Savo, gen. Sava, dat. Savu i t. d.), pa je i nastavak za pridjev muški. Takve oblike ne možemo usvojiti, jer golema većina ne govori tako.

Nastavak *-in* dobivaju dakle ona lična imena i prezimena, koja imaju žensku promjenu.

II.

Naprijed je pokazano, kako se u našem jeziku grade posvojni pridjevi od ličnih imena i prezimena. Posebno je posvećena pažnja izvodenju posvojnih pridjeva od stranih imena i prezimena. U većini se takva imena, vidjeli smo, podvrgavaju zakonima našeg jezika. Ipak ima imena, od kojih se posvojni pridjev nikako ne može načiniti. Tako ne mogu imati posvojnoga pridjeva:

1. neka strana ženska imena na suglasnik: Dolores, Ines.
2. strana ženska imena od dragosti na *-i*: Keti, Eli, Džudi i sl.
3. slavenska prezimena na *-ki*, *-cki*, *-čki*, *-ski* (*-sky*): Gorki, Mušicki, Dobrovský, Rački, Boguslavski, Dostojevski, Trnski, Đalski, Zrinjski i druga, koja su po postanku posvojni pridjevi.

Isto tako ne možemo izvesti posvojni pridjev od prezimena Trubeckoj.

4. ženska prezimena na *-cka*, *-ska*, *-eva*: Konopnicka, Krupska, Radićeva.

(Radićka ima oblik posv. pridj. na *-in*: Radićkin.)

Posvojni pridjevi se mogu zamijeniti posesivnim genitivom. Mogli bismo dakle u navedenim primjerima upotrebiti imena i prezimena u genitivu i time se riješiti poteškoće, da kažemo, kako nešto pripada isključivo tim licima. To bi bilo jednostavno rješenje, da imena Dolores, Ines, Keti, Eli i sl. nisu indeklinabilna, pa prema tome nemaju ni posesivnoga genitiva. Moglo bi se nešto učiniti pomoću prijedloga (na pr. knjiga od Dolores), ali upotreba prijedloga uz posesivni genitiv za živo ne odgovara duhu našeg jezika. Takvu upotrebu treba izbjegavati. Pa kako onda reći, da nešto isključivo pripada ženi, koja se zove Dolores? Ostaje nam jedino ovakvo rješenje: da se uz takvo ime stavi neki atribut, pa kad treba načiniti posesivni genitiv, staviti atribut u genitiv. Uz ime Dolores, na primjer, možemo staviti attribute: naša Dolores, mala Dolores, lijepa Dolores, vatrena Dolores i t. d. Posvojni genitiv onda bismo lako načinili: knjiga naše Dolores, ljubav lijepe Dolores, ples vatrene Dolores i t. d. Isto tako možemo reći: Keti je drugarica moje rođake Eli. Ili: To je prijateljica naše Ines i sl.

Kod slavenskih prezimena, kao što su Gorki, Mušicki, Rački, Đalski, Dobrovský, možemo se već lakše snaći. Ta se prezimena dekliniraju kao određeni pridjevi, pa ćemo uvijek mjesto posvojnog pridjeva uzeti posesivni genitiv. Na primjer: »Mati« je roman Maksima Gorkog. Ili: djela Đalskog, hrabra pogibija Zrinskog (još bolje Nikole Zrinskog) i t. sl. Pogrešno je govoriti i pisati: Dostojevskove ličnosti mj. ličnosti Dostojevskoga. Tako Branko Lazarević piše: Dostojevskove(!) ličnosti hoće da žive, kako su Grci govorili, dostojnim životom. (V. SKZ 32/1931., str. 372.) Na istoj stranici nalazi se i pravilno: ličnosti Dostojevskoga.

Negdje sam pročitao Čackovljevič mj. pravilnog Čackoga (od Čacki).

Često se griješi u nastojanju, da se od prezimena Gorki izvede posvojni pridjev. Na mnogo sam mjesta našao oblik Gorkijev. U sarajevskom »Prosvjetnom listu« jedan pisac govori o odgoju čovjeka u »gorkovljevičkom(!) smislu riječi« (v. br. 85. od 15. X. 1956.).

Gorki je također prezime, koje je po postanku pridjev. I mijenja se kao određeni pridjev (gen. Gorkoga, dat. Gorkome . . .) Prema tome, od toga se prezimena ne može izvoditi posvojni pridjev, nego se pripadanje pokazuje posvojnim genitivom (roman Maksima Gorkog).

Posesivnim genitivom pokazuje se pripadanje i kod prezimena Krupka, Radićeva: članak Nadežde Krupke, uspjeh drugarice Radićeve.

Mnogo se griješi u upotrebi posvojnih pridjeva od ličnih imena i prezimena, naročito u onih, od kojih se pridjev ne može izvesti. To me ponukalo, da napišem ovaj članak. Trudio sam se, da pitanje što iscrpnije obradim i potkrijepim primjerima. Pravila sam izvodio sâm na osnovu nekih već postojećih gramatičkih i pravopisnih norma i na osnovu literarne i govorne prakse. Zato smatram, da bi o svemu tome trebalo još govoriti.

Osobito bi mi bilo drago, kad bi se u našem novom pravopisu posvetilo više pažnje pisanju posvojnih pridjeva od stranih imena i prezimena u transliteraciji. U postojećim pravopisima, Boranićevu i Belićevu, o tome se govori vrlo malo, gotovo ništa.

RIJEČ O RJEČNICIMA

Stjepan Krešić

Nemoguće je, pa čak i nepoželjno, da svi ljudi govore i pišu jednakim riječima. Svaki se čovjek i u istome jeziku služi zapravo posebnim svojim vokabularom, koji je uvjetovan roditeljskim domom, krajem, u kojem je dotični proveo djetinjstvo, gdje se školovao, šta je čitao, kakva mu je profesija i društvena sredina, u kojoj se kreće, kakva mu je intelektualna formacija, pa njegove spoznaje i iskustva. Svima je pojedincima, pripadnicima istoga jezičnog medija u istom vremenskom razdoblju, posve zajedničko tek nekoliko stotina najobičnijih riječi, dok upotreba svih drugih varira od pojedinca do pojedinca, i to ne samo osjećajnim rezonancama, nego i smislovnim registrima. Stoga nijedan pojedinac ne može tvrditi, da je njegov rječnik svačiji rječnik, te da prema tome njegove riječi može svatko razumjeti ili da on automatski razumije riječi drugih. Osobito nema nijednog književnika s individualnom fizionomijom, čiji je leksik i cijeli jezik opće popularan, svakome jednako razumljiv.

Nadalje, činjenica je, da je evolucija izgovora i gramatičkog sistema svakog živog jezika relativno polagana, dok je vokabular najpromjen-